

II.

VĚCNÝ ZÁMĚR ZÁKONA O ZAJIŠTĚNÍ PRÁVNÍ POMOCI

Obsah:

- I. Závěrečná zpráva o hodnocení dopadů regulace podle obecných zásad - Příloha**
- II. Návrh věcného řešení – věcný záměr zákona o zajištění právní pomoci**
- III. Způsob promítnutí věcného řešení do právního řádu**
- IV. Zhodnocení souladu navrhovaného řešení s ústavním pořádkem**
- V. Zhodnocení souladu navrhovaného řešení s mezinárodními smlouvami, jimiž je ČR vázána a se závazky vyplývajícími pro ČR z jejího členství v Evropské unii**

I. ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA O HODNOCENÍ DOPADŮ REGULACE PODLE OBECNÝCH ZÁSAD – VIZ. PŘÍLOHA

II. NÁVRH VĚCNÉHO ŘEŠENÍ - VĚCNÝ ZÁMĚR ZÁKONA O ZAJIŠTĚNÍ PRÁVNÍ POMOCI

1. Účel a předmět zákona

Účelem zákona je vytvořit systém poskytování právní pomoci a zabezpečit její poskytování v rozsahu, který je dále stanoven tímto zákonem, fyzickým osobám a právníkům osobám, které nejsou založeny za účelem podnikání, které v důsledku své materiální potřeby nemohou využívat právní služby k tomu, aby mohly řádně uplatnit a ochránit svá práva (dále v textu též „žadatel o právní pomoc“).

Tento zákon stanoví podmínky, při jejichž splnění bude žadateli poskytnuta právní pomoc, postup žadatelů o právní pomoc a příslušných orgánů v řízení o nároku na přiznání právní pomoci, registr poskytovatelů právní pomoci a podmínky pro zapsání osob do tohoto registru. Přestože je stát tím, kdo tuto právní pomoc hraší, neodpovídá za škodu způsobenou žadateli poskytovatelem právní pomoci.

2. Základní pojmy

2.1 Právní pomoc

Právní pomocí se rozumí poskytování právních služeb osobě oprávněné podle tohoto zákona v souvislosti s uplatňováním jejich práv, jakož i hrazení (úplné nebo částečné) nákladů spojených s poskytnutím těchto služeb.

Tyto služby zahrnují zejména právní poradenství, pomoc v mimosoudních řízeních, sepisování podání na soudy a orgány veřejné správy, zastupování v řízení před soudy a orgány veřejné správy a konání úkonů s tím souvisejících.

Odůvodnění: V rámci koncepce tohoto zákona se vychází z odlišné definice právních služeb, než kterou obsahuje například zákon o advokacii, a to čistě pro potřeby tohoto zákona. Důvodem je zejména omezení poskytované pomoci z pohledu navrhovaného zákona.

2.2 Úrovně poskytované právní pomoci

- **Základní právní pomoc** (základní úroveň právní pomoci) – základní právní pomoc spočívá v sepisování listin a v poskytování právních porad a konzultací směřujících k nalezení nejvhodnějšího postupu k uplatnění a ochraně práv žadatele mimo nebo před zahájením soudního nebo jiného právního řízení.
- **Rozšířená právní pomoc** (rozšířená úroveň právní pomoci) – spočívá v zastupování v řízení před soudy nebo jinými orgány (například ve správním řízení, při mediaci, v rozhodčím řízení, řízením před orgány samosprávy atp.).

2.3 Oblasti poskytování právní pomoci

Právní pomoc bude poskytována

- **v základní úrovni** ve všech oblastech práva, které jsou součástí právního řádu ČR.

Odůvodnění: Lze předpokládat, že omezení poradenství na určité oblasti (či vymezení některých oblastí, na které se právní pomoc nebude vztahovat) postrádá smysl vzhledem ke komplexitě právního řádu. Nelze vymezit a priori oblast, která by nemohla být dotčena určitým případem. Proto i případy spadající do obchodního práva, či případy osobnostních práv není žádoucí z této oblasti vyloučit. Obvykle je jedním z kritérií poskytnutí právní pomoci i význam právní pomoci pro žadatele a poměr k případným předvídaným nákladům. Proto se vhodnější jeví omezení příjemců právní pomoci, tj. nahrazení věcného kritéria kritériem subjektivním.

- **v rozšířené úrovni** ve všech řízeních, která lze podřadit pod čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, tzn. nejen na řízení před soudy, ale i zejména na řízení před všemi orgány činnými v trestním řízení, jakož i na řízení před jinými státními orgány či orgány veřejné správy, rozhodčími soudy dle zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších právních předpisů, či v případě tzv. mediace.

2.4 Příjemce právní pomoci

Za příjemce právní pomoci se bude považovat každá fyzická nebo právnická osoba, která splní podmínky pro přiznání právní pomoci dle tohoto zákona. Pomoc se neposkytne, měla-li by být poskytnuta v souvislosti s podnikáním příjemce.

3. Poskytovatelé právní pomoci a podmínky pro zápis do registru poskytovatelů právní pomoci

3.1 Poskytovatelé právní pomoci

Právní pomoc podle tohoto zákona budou poskytovat subjekty zapsané do registru poskytovatelů právní pomoci (dále jen „registr“), který povede Ministerstvo spravedlnosti.

Do registru budou **na svou žádost** zapsaní:

- advokáti;
- jiné osoby, které vykonávají specializované právní poradenství podle zvláštních zákonů (například patentoví zástupci, daňoví poradci nebo notáři.);
- nevládní neziskové organizace a
- vysoké školy poskytující vzdělání v magisterském studijním programu právo a právní věda (dále jen „vysoké školy“).

Do registru budou **povinně** (bez žádosti) zapsaní:

- advokátní koncipienti, justiční čekatelé, právní čekatelé a notářští čekatelé.

3.2 Podmínky pro zápis do registru

Advokáti

Každý advokát může požádat o zápis do registru. V této žádosti může stanovit právní specializaci a časový rozsah poskytování právní pomoci. V opačném případě se má za to, že

poskytuje právní pomoc bez omezení. Advokát může být zapsán pouze pro poskytování základní a rozšířené právní pomoci.

Jiné osoby, které vykonávají specializované právní poradenství podle zvláštních zákonů

Jiné osoby, které vykonávají specializované právní poradenství podle zvláštních zákonů (například patentoví zástupci, daňoví poradci nebo notáři), mohou požádat o zápis do registru pouze s právní specializací souhlasící s činností jim svěřenou zvláštním zákonem. V žádosti mohou stanovit časový rozsah poskytování právní pomoci. Tyto osoby mohou být zapsány pro poskytování základní nebo základní a rozšířené právní pomoci.

Nevládní neziskové organizace a vysoké školy

Nevládní neziskové organizace a vysoké školy mohou požádat o zápis do registru pouze s právní specializací odpovídající předmětu jejich činnosti. V žádosti mohou stanovit časový rozsah poskytování právní pomoci. Nevládní nezisková organizace může být zapsána pro poskytování základní nebo základní a rozšířené právní pomoci. Vysoká škola může být zapsána pouze pro poskytování základní právní pomoci.

Tyto subjekty jsou povinny zajistit výkon právní pomoci svým zaměstnancem, který má úplné právnické vzdělání nebo alespoň zajistit nad výkonem právní pomoci dle tohoto zákona systematický dozor zaměstnancem či osobou v obdobném poměru, která má úplné právnické vzdělání.

Odůvodnění: Rozšíření právní pomoci i na nevládní neziskové organizace odůvodňuje jejich vynikající orientace v okrajových sporech, jejichž četný výskyt je sledován zejména mezi osobami potenciálně oprávněnými podle tohoto zákona. V tomto případě se vzhledem k financování právní pomoci nedá hovořit o podnikání, a tedy nejde o zásah do práva subjektů oprávněných poskytovat právní služby soustavně a za úplatu. Nepředpokládá se, že by zahrnutím nevládních neziskových organizací a vysokých škol došlo k dotčení § 26 občanského soudního řádu.

Advokátní koncipienti, justiční čekatelé, právní čekatelé a notářští čekatelé

Advokátní koncipienti, justiční čekatelé, právní čekatelé a notářští čekatelé jsou do registru zapisováni povinně a pouze pro poskytování základní právní pomoci, a to okamžikem zapsání do příslušného seznamu čekatelů. Tito poskytovatelé mohou poskytovat právní pomoc nejvýše do 200 hodin za rok. Tato pomoc je formou přípravy na výkon budoucí profese.

Pojištění poskytovatelů právní pomoci pro případ odpovědnosti za škodu způsobenou při poskytování právní pomoci

Poskytovatel právní pomoci je povinen před započítáním své činnosti uzavřít pojistnou smlouvu pro případ odpovědnosti za škodu způsobenou při poskytování právní pomoci, pokud již není pojištěn pro tyto případy podle zvláštního zákona (např. advokáti). Toto pojištění musí být sjednáno po celou dobu, po kterou poskytuje právní pomoc podle tohoto zákona. Poskytovatel právní pomoci je povinen do 15 dnů ode dne uzavření pojistné smlouvy zaslat její úředně ověřenou kopii registrujícímu orgánu.

Odůvodnění: Je nepostradatelné zajistit ochranu práv osob, kterým se poskytuje právní pomoc. V případě nesprávného postupu či protiprávního jednání je nutné hradit škodu tímto způsobem. Proto je nezbytné, aby poskytovatelé byli pro tyto případy pojištěni. Vzhledem k tomu, že advokáti (a jiné obdobné profese) jsou pojištěni ze zvláštních právních předpisů, toto ustanovení na ně nedopadá.

4. Zápis do registru poskytovatelů právní pomoci, změna zápisu a vyškrtnutí z registru poskytovatelů právní pomoci

O zápisu poskytovatele právní pomoci do registru bude rozhodovat Ministerstvo spravedlnosti ve správním řízení. Ministerstvo spravedlnosti rozhodne o zápisu do registru, jestliže poskytovatel právní pomoci splní podmínky stanovené zákonem pro tento zápis. Registrace je nepřevoditelná.

Ministerstvo spravedlnosti rozhodne o změně zápisu do registru z vlastního podnětu nebo na žádost poskytovatele právní pomoci.

Ministerstvo spravedlnosti rozhodne o vyškrtnutí z registru, jestliže

- poskytovatel právní pomoci přestane splňovat zákonem stanovené podmínky pro zápis do registru,
- poskytovatel právní pomoci závažným způsobem porušil povinnost stanovenou tímto zákonem,
- poskytovatel právní pomoci požádá o vyškrtnutí z registru; tato žádost musí být podána nejméně 3 měsíce přede dnem ukončení činnosti,
- poskytovatel právní pomoci nepředložil ve stanovené lhůtě smlouvu o pojištění odpovědnosti za škodu.
- V případě advokátů (advokátních koncipientů) a obdobných právnických profesí:
 - advokátní komora uložila advokátovi (advokátnímu koncipientovi) jako kárné opatření dočasný zákaz výkonu advokacie. Toto platí obdobně v případě obdobných právnických profesí.
 - advokát nebo advokátní koncipient byli vyškrtnutí ze seznamu advokátů (advokátních koncipientů). Toto platí obdobně v případě obdobných právnických profesí.
 - došlo k pozastavení výkonu advokacie či obdobnému důvodu u obdobných profesí.

Příslušná profesní komora je povinna Ministerstvu spravedlnosti zaslat bezodkladně údaje vedoucí k rozhodnutí o vyškrtnutí z registru.

5. Registr poskytovatelů právní pomoci

Registr poskytovatelů právní pomoci je veden a spravován Ministerstvem spravedlnosti jako veřejný elektronický registr s dálkovým přístupem.

Registr je členěn podle obvodů okresních soudů, podle právních specializací a podle úrovně poskytované právní pomoci.

Do registru se zapisuje i údaj o časovém rozsahu poskytování právní pomoci, pokud ho poskytovatel v žádosti o zápis do registru uvedl.

Změnu kteréhokoliv z údajů zapisovaných do registru je poskytovatel povinen bez zbytečného odkladu oznámit Ministerstvu spravedlnosti.

6. Přiznání základní právní pomoci

6.1 Postup a rozhodování o přiznání základní právní pomoci

Poskytovatel základní právní pomoci je povinen na žádost fyzické nebo právnické osoby poskytnout základní právní pomoc, pokud tato osoba zjednodušeným způsobem doloží, že její majetkové a příjmové poměry odůvodňují zajištění základní právní pomoci na náklady státu a nejsou dány důvody pro odepření této pomoci.

Poskytovatel základní právní pomoci může žadateli odepřít poskytnutí základní právní pomoci v případě, že má v registru uveden časový rozsah poskytování právní pomoci a tento rozsah byl již překročen.

Poskytovatel je povinen žadateli odepřít poskytnutí základní právní pomoci v případě, že

- nemá v registru uvedenou potřebnou právní specializaci nebo
- není pojištěn.

V případě, že poskytovatel poskytnutí základní právní pomoci odepře, vydá žadateli potvrzení o odepření základní právní pomoci. Žadatel je oprávněn obrátit se v tomto případě na okresní soud dle místa bydliště nebo sídla žadatele o rozhodnutí o přiznání základní právní pomoci. Toto řízení je dále vedeno, vyjma zjednodušeného prokázání majetkových či příjmových poměrů, jako řízení o přiznání rozšířené právní pomoci.

V případě, že poskytovatel odepře poskytnout základní právní pomoc neodůvodněně, jedná se o porušení povinnosti dle tohoto zákona, které bude sankcionováno.

Poskytovatel základní právní pomoci může za poskytnutí právní pomoci vybírat regulační poplatek, který je stanoven ve výši poloviny Sazby mimosmluvní odměny za jeden úkon právní služby z tarifní hodnoty do 500 Kč (§ 7 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb.). Tento poplatek je příjmem poskytovatele právní pomoci. Tento poplatek však nelze vybírat za právní konzultace a právní poradenství nepřesahující 45 minut.

Odůvodnění: Poplatek za poskytnutí právní pomoci představuje určitou bariéru proti zneužívání právní pomoci. Dochází tím k částečnému popření „bezplatnosti“ právní pomoci, avšak je nutno připomenout, že tento poplatek je pouze fakultativní a poskytovatel sám může rozhodnout, že tento poplatek nevybere.

6.2 Zjednodušený způsob prokázání majetkových a příjmových poměrů:

Za zjednodušený způsob prokazování majetkových a příjmových poměrů žadatele bude zákon považovat např.:

- doklad o příjmu žadatele za poslední tři měsíce (šest měsíců),
- prokázání skutečnosti, že žadatel spadá do jedné ze zákonem uvedených sociálních skupin a současně nedisponuje majetkem, který mu umožňuje hradit si právní pomoc z vlastních prostředků nebo
- čestné prohlášení žadatele, pokud nelze zajistit jiný doklad.

7. Přiznání rozšířené právní pomoci

7.1 Žádost o přiznání rozšířené právní pomoci

Žádost o přiznání rozšířené právní pomoci podává žadatel příslušnému soudu na formuláři vydaném Ministerstvem spravedlnosti. Součástí formuláře jsou informace o osobním stavu (jméno, příjmení, adresa, rodné číslo, počet lidí žijících s žadatelem ve společné domácnosti), příjem, označení sporu či důvodu pro poskytnutí právní pomoci, potřebné informace ke zvážení věcnosti a potenciální úspěšnosti sporu, případně též označení poskytovatele právní pomoci. Soud, který rozhoduje o přiznání právní pomoci, si může vyžádat další informace, pokud jsou nezbytné pro rozhodování o přiznání právní pomoci.

Žadatel je oprávněn zvolit si poskytovatele zapsaného do registru. K tomu potřebuje souhlas tohoto poskytovatele.

Poskytovatel může souhlas odepřít pouze v případě, že:

- má v registru uveden časový rozsah poskytování právní pomoci a tento rozsah byl již překročen,
- nemá sídlo v obvodu soudu nebo jiného orgánu, před nímž je vedeno řízení, v němž má být právní pomoc poskytnuta.

Poskytovatel je povinen souhlas odepřít v případě, že

- nemá v registru uvedenou potřebnou právní specializaci pro dané řízení,
- neposkytuje právní pomoc v rozšířené úrovni,
- není pojištěn,
- poskytovatel není advokátem a zvláštní právní předpis stanoví obligatorní zastoupení advokátem.

Pokud si žadatel poskytovatele nezvolil, určí mu poskytovatele soud. V takovém případě soud dbá zejména na to, aby k takovému poskytnutí právních služeb byli poskytovatelé určováni rovnoměrně, a to i s ohledem na složitost věci, ve které má být právní pomoc poskytnuta a s ohledem na případy obligatorního zastoupení advokátem upravenými zvláštními právními předpisy.

Odůvodnění: Tímto zákonem nelze novelizovat stávající právní předpisy, které stanovují právní pomoc, kterou je oprávněn poskytnout pouze advokát.

O přiznání právní pomoci v rozšířené úrovni lze požádat nejpozději do doby pravomocného skončení řízení, ke kterému žadatel právní pomoc žádá.

7.2 Podmínky pro přiznání rozšířené právní pomoci

Soud na žádost rozhodne o přiznání rozšířené právní pomoci, pokud

- majetkové poměry žadatele odůvodňují poskytnutí právní pomoci na náklady státu,
- nejedná se o zjevně bezúspěšný spor,
- nejsou důvody pro nepřiznání právní pomoci uvedené níže,
- žadatel osvědčí existenci právního sporu a

- žadatel prohlásí, že souhlasí, aby byl soud oprávněn zjišťovat po dobu tří let od právní moci posledního rozhodnutí ve sporu, v němž byla poskytnuta bezplatná právní pomoc, zda došlo ke změně jeho majetkových poměrů.

Majetkové poměry žadatele odůvodňující poskytnutí právní pomoci na náklady státu

Rozšířená právní pomoc, jsou-li splněny další podmínky stanovené tímto zákonem, se udělí:

- pokud příjem žadatele nepřekročí zákonem stanovený násobek životního minima rozpočítaný na jednotlivé osoby žijící s ním ve společné domácnosti. Pro rozhodnutí o přiznání právní pomoci na náklady státu je nutné vzít v úvahu, zda žadatel nedisponuje majetkem, který může zpeněžit.

Odůvodnění: Takové (celkové) majetkové poměry přitom nelze upínat (pouze) ve vztahu k účastníkovi, jenž se domáhá přiznání rozšířené právní pomoci, nýbrž i k poměrům v jeho rodině (např. k příjmům a majetku jeho manžela).

JUDIKATURA: *Při rozhodování o osvobození od soudních poplatků nelze vycházet pouze z mechanického porovnání výše příjmu a částek stanovených nařízením vlády č. 42/1998 Sb., kterým se zvyšují částky životního minima, aniž by byly vzaty v potaz další skutečnosti, mezi nimi i reálná výše životních nákladů. Objektivní nedostatek finančních prostředků se nesmí stát překážkou přístupu k soudu. ...Při hodnocení majetkových poměrů je třeba přihlídnout nejen k výši příjmů a množství disponibilních finančních prostředků, ale též k možnosti si tyto prostředky opatřit. Soud také má přihlížet k výši soudního poplatku, k nákladům, které si pravděpodobně vyžádá dokazování, k povaze uplatněného nároku. (NSS 5 Ads 1/2004 – 63)*

Vrchní soud v Praze (č.j. 9 Cmo 353/2000): Při hodnocení majetkových poměrů navrhovatele je třeba přihlídnout nejen k výši jeho příjmů a množství disponibilních finančních prostředků, ale též k jeho možnosti si tyto prostředky opatřit. Pokud nelze dovodit, že by navrhovateli bránily v práci zdravotní důvody, nebo že by byl jako nezaměstnaný veden v evidenci příslušného úřadu práce, nelze nemajetnost jako důsledek absence příjmů z pracovního nebo obdobného poměru v tomto případě uvádět jako důvod pro osvobození od povinnosti platit soudní poplatky, a tím vlastně přenést toto břemeno na stát.

Vrchní soud v Praze (č.j. 9 Cmo 630/99): Poměry podnikatele by odůvodňovaly osvobození i částečné osvobození od soudního poplatku dle § 138 odst. 1 o.s.ř. v tom případě, kdyby se takový účastník dostal do tíživé finanční situace z důvodu tzv. vyšší moci či nepředvídaných okolností, které nemají svůj původ v podnikání (např. živelní pohroma nebo odcizení účastníkova majetku).

- Bez ohledu na majetkovou situaci či příjmy, pokud je osoba například
 - osobou v hmotné nouzi – zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi,
 - příjemcem základních dávek sociálního zabezpečení,
 - osobou bez domova,
 - osobou, které bylo přiznáno tzv. oddlužení dle zákona č. 182/2006 Sb., insolventní zákon, ve znění pozdějších právních předpisů,
 - žadatelem o udělení mezinárodních ochrany.

Odůvodnění: Tyto osoby jsou nejvíce zasaženy nedostatkem finančních prostředků, pro který si nemohou dovolit právní pomoc. Vzhledem k tomuto stavu je také prokázáno, že nedisponují příjmem či majetkem, který by jim umožnil si právní pomoc hradit z vlastních prostředků.

Zjevně bezúspěšný spor

Při posuzování zjevné bezúspěšnosti sporu se přihlédne zejména k tomu, zda právo nezaniklo uplynutím času, nebo se právo nepromlčelo a nebo zda je žadatel schopen označit důkazy k prokázání svých tvrzení, které jsou důležité pro zjištění skutkového stavu.

Důvody pro nepřiznání právní pomoci

Právní pomoc se neudělí v případě, že:

- předmět sporu je nevýznamný pro žadatele, či v případě, kdy je spor přesunut z jedné strany na druhou zejména proto, aby mohla být využita bezplatná právní pomoc,
- právní pomoc je zjevně bezvýznamná v poměru k přínosu, který přinese žadateli,
- spor značí zneužití práva,
- podstata sporu je založena na přiznaném právu a je důvodné věřit, že účelem přiznání bylo získání právní pomoci,
- žadatel vědomě poskytl rozhodujícímu subjektu nesprávné údaje,
- žadatel brání zjištění potřebnosti.

JUDIKATURA: III. ÚS 588/2000 Je-li soudem rozhodováno k návrhu účastníka o osvobození od soudního poplatku dle § 138 odst. 1 o. s. ř., je účelem tohoto rozhodování posouzení poměrů účastníka, jakož i svévole nebo zřejmé bezúspěšnosti při uplatňování nebo bránění práva.

Soud může rozhodnout o neudělení právní pomoci, pokud žadatel disponuje právnickým vzděláním.

7.3 Rozhodnutí o přiznání rozšířené právní pomoci

Věcně a místně příslušný k řízení o přiznání rozšířené právní pomoci je soud, před nímž je vedeno řízení, v němž má být právní pomoc poskytnuta nebo okresní soud, v jehož obvodu má sídlo orgán, před nímž je vedeno řízení, v němž má být právní pomoc poskytnuta.

Úkony soudu ve věcech řízení o poskytování právní pomoci provádí vyšší soudní úředník (§ 10 zákona č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících). Proti jeho rozhodnutí lze podat odvolání za stejných podmínek jako proti rozhodnutí předsedy senátu. Podaný opravný prostředek se však nejprve předloží předsedovi senátu, který o něm rozhodne, má-li za to, že se mu má zcela vyhovět. Rozhodnutí předsedy senátu se považuje za rozhodnutí soudu prvního stupně a lze je napadnout odvoláním (viz. zákon 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících). Nezamítne-li procesní soud žádost o zajištění právní pomoci, rozhodne, že právní pomoc se udělí; toto rozhodnutí nemusí být odůvodněno a nejsou proti němu přípustné opravné prostředky.

Odůvodnění: Soudy se jeví jako nejvhodnější alternativou pro rozhodování o udělení právní pomoci (v základní i rozšířené úrovni). Jednak na úrovni okresních soudů představují relativně dostupný prvek a také představují záruku nestranného a odborného posouzení případu. Lze přisvědčit namítanému vzrůstu agendy, což je kompenzováno hospodárností takového systému oproti jiným. Současně jako nesystematické se jeví rozhodování o právní

pomoci subjektem, který vede příslušné řízení (správní orgány, rozhodčí soudy atp.), neboť by docházelo k tříštění systému a nelze zaručit takovou úroveň, jakou poskytují soudy.

Soud rozhodne o přiznání rozšířené právní pomoci bezprostředně, pokud je na základě dodaných údajů schopen určit, zda jsou splněny podmínky pro její přiznání, nejdéle však do 15 dnů ode dne doručení úplné žádosti. Pokud je žádost o přiznání neúplná, vyzve žadatele o doplnění, k čemuž mu poskytne přiměřenou lhůtu.

Soud je oprávněn nařídit ve věci ústní jednání, pokud to považuje za účelné pro určení potřebnosti přiznání právní pomoci. Pro účely rozhodnutí mají oprávněné subjekty přístup k údajům prokazujícím důvodnost poskytnutí právní pomoci na náklady státu.

Rozhodnutí o přiznání právní pomoci obsahuje:

- označení příjemce,
- označení úrovně poskytované právní pomoci, případně řízení, v němž se právní pomoc poskytne,
- označení poskytovatele,
- osvobození od soudních poplatků,
- osvobození od povinnosti složit zálohu na náklady důkazu (§ 141 odst. 1 OSŘ) a povinnost nahradit státu náklady, které platil (§ 148 odst. 1 OSŘ).

Odůvodnění: Mělo by dojít ke sjednocení důvodů pro prominutí soudních poplatků dle § 138 občanského soudního řádu. Toto ustanovení však nedopadá na možnost osvobození od soudních poplatků přímo ze zákona podle zákona o soudních poplatcích či zákona o správních poplatcích. Do této skupiny legálního osvobození mohou spadat i subjekty, které nespádají do kategorie subjektů, kterým bude poskytnuta právní pomoc na náklady státu. Osvobození od soudních poplatků ve věcech stanovených v § 11 zákona o soudních poplatcích není rozhodnutím dotčeno.

7.4 Rozhodnutí o nepřiznání rozšířené právní pomoci

Rozhodnutí o nepřiznání právní pomoci musí být náležitě odůvodněno. Samotným rozhodnutím o nepřiznání bezplatné právní pomoci se neodepírá možnost uplatnění hmotněprávního nároku plynoucího ať ze smlouvy, případně ze zákona či z civilního deliktu v občanském soudním řízení atp.

7.5 Rozhodnutí o povinnosti oprávněné osoby nahradit státu zcela nebo zčásti náklady, které stát vynaložil na jí dosud poskytnutou rozšířenou právní pomoc

Soud i bez návrhu rozhodne, že oprávněná osoba je povinna nahradit státu zcela nebo zčásti náklady, které stát vynaložil na jí dosud poskytnutou rozšířenou právní pomoc, pokud zjistí, že

- v době podání žádosti o přiznání rozšířené právní pomoci nebyly splněny podmínky pro její přiznání proto, že v žádosti oprávněná osoba uvedla nepřesné nebo nesprávné údaje, nebo
- finanční a sociální poměry oprávněné osoby se podstatně změnily, zejména v důsledku úspěchu ve sporu, v níž jí byla poskytnuta bezplatná právní pomoc.

Právní mocí tohoto rozhodnutí soudu

- zaniká povinnost státu platit náklady na právní pomoc poskytnutou oprávněné osobě,
- zaniká osvobození od soudních poplatků.

O povinnosti k náhradě nákladů lze rozhodnout nejpozději do 3 let od právní moci posledního rozhodnutí ve sporu, v němž byla poskytnuta bezplatná právní pomoc, včetně rozhodnutí v navazujícím řízení.

Odůvodnění: Dle stávající judikatury je možné požadovat vrácení státu doposud vynaložených prostředků na zajištění právní pomoci. Ovšem, pokud byly poměry žadatele řádně zjištěny a nedošlo k jejich změně, nelze jednou přiznanou právní pomoc odejmout proto, že soud změnil hodnocení těchto poměrů. (Nejvyšší soud SR – I Cz 18/71). Pro odejmutí proto musí existovat objektivní důvody stanovené v podmínkách pro udělení právní pomoci na náklady státu.

JUDIKATURA: *O předpokladech pro osvobození od soudních poplatků ve smyslu § 30 odst. 1, odst. 2 o. s. ř. nemůže být řeči, jestliže dříve přiznané osvobození bylo podle § 138 odst. 1, odst. 2 o. s. ř. odňato a zrušení rozhodnutí o ustanovení zástupce je toho jen důsledkem; nic nebrání, aby toto usnesení bylo přijato i v odvolacím řízení. (sp. zn. III. ÚS 764/07)*

7.6 Náhrada nákladů řízení

Pokud soud rozhodne o tom, že ten, kdo požívá právní pomoci na náklady státu má povinnost hradit účelně vynaložené náklady úspěšné protistraně, je povinným z tohoto vztahu stát.

Odůvodnění: Vzhledem k tomu, že nelze náklady v těchto případech přenést na protistranu, které nebyla poskytnuta právní pomoc na náklady státu, je nutné, aby povinným byl v tomto případě stát. Možným zneužitím tohoto ustanovení brání některé z podmínek pro přiznání právní pomoci, a to vyloučení zneužívání práva či zjevné bezúspěšnosti uplatňování práva.

V případě, že v soudním řízení uspěje příjemce právní pomoci, je povinna hradit náklady strana neúspěšná. V tuto chvíli je příjemcem těchto nákladů poskytovatel právní pomoci. V tomto případě nemá nárok na výplatu úhrady nákladů na státu.

8. Předběžné poskytnutí právní pomoci

Žadatel, u něhož hrozí nebezpečí prodlení, může požádat soud o předběžné poskytnutí právní pomoci. O předběžném poskytnutí právní pomoci se rozhodne bez zbytečného odkladu, zejména s ohledem na typ příslušného řízení, pro něž se právní pomoc má poskytnout, a to i před rozhodnutím o nároku na přiznání právní pomoci. Rozhodnutí o předběžném poskytnutí právní pomoci musí obsahovat také poučení o možnosti dodatečného vyúčtování nákladů právní pomoci v případě, že žadatel nesplňuje podmínky pro přiznání právní pomoci.

9. Financování systému poskytování právní pomoci

9.1. Základní právní pomoc

Základní právní pomoc nebude státem hrazena, bude poskytována na náklady poskytovatele.

9.2 Rozšířená právní pomoc

Odměny ustanovených zástupců a jejich hotové výdaje v rozšířené právní pomoci bude hradit stát v rámci rozpočtové kapitoly Ministerstva spravedlnosti, příp. rozpočtových kapitol jiných příslušných ústředních orgánů státní správy (např. v případě ustanovení zástupce ve správním řízení). Tyto odměny ustanovených zástupců (všech, nejen advokátů) budou hrazeny ve výši stanovené vyhláškou Ministerstva spravedlnosti. Tato výše bude stanovena ve výši poloviny mimosmluvní odměny, jejíž výše je uvedena v oddílu druhém zákona č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif).

V případě, že v soudním řízení uspěje příjemce právní pomoci, je povinna hradit náklady strana neúspěšná. V tuto chvíli je příjemcem těchto nákladů poskytovatel právní pomoci. V tomto případě nemá nárok na výplatu úhrady nákladů od státu.

9.3 Dotace z veřejných rozpočtů

Z veřejných rozpočtů mohou být poskytovány účelové dotace k financování běžných výdajů souvisejících s poskytováním základní právní pomoci poskytovatelům právní pomoci, kteří jsou zapsáni v registru. Na poskytnutí dotace není právní nárok.

10. Mlčenlivost

Poskytovatelé právní pomoci a jejich zaměstnanci jsou povinni zachovávat mlčenlivost o údajích týkajících se osob, kterým je poskytována právní pomoc, které se při své činnosti dozvědí, není-li dále stanoveno jinak. Tato povinnost trvá i po vyškrtnutí z registru nebo po skončení pracovního vztahu. Povinnosti zachovávat mlčenlivost mohou být osoby uvedené ve větě první zproštěny pouze tím, v jehož zájmu tuto povinnost mají, a to písemně s uvedením rozsahu a účelu.

Zobecněné informace a souhrnné údaje, které poskytovatelé právní pomoci získají při své činnosti, mohou být bez uvedení konkrétních jmenných údajů využívány poskytovatelem právní pomoci nebo jeho zaměstnanci při vědecké, publikační a pedagogické činnosti, nebo Ministerstvem spravedlnosti pro analytickou a koncepční činnost.

Mlčenlivost advokátů (a obdobných právních profesí) je stanovena příslušnými profesními právními předpisy a není tímto zákonem nijak dotčena.

11. Kontrola

11.1 Kontrola poskytovatelů právní pomoci, kteří jsou advokáty

Kontrolu poskytování právní pomoci v případě advokátů zapsaných v registru provádí Advokátní komora v rozsahu stanoveném zákonem o advokacii, příslušnými vyhláškami a stavovskými předpisy. V případě obdobných profesí se postupuje obdobně.

11.2 Kontrola poskytovatelů právní pomoci, kteří nejsou advokáty

Kontrolu ostatních osob zapsaných v registru poskytovatelů právní pomoci vykonává okresní soud, v jehož obvodu má poskytovatel sídlo a Ministerstvo spravedlnosti.

Pro potřeby kontroly vede každý poskytovatel právní pomoci zapsaný v registru evidenci poskytnuté právní pomoci. Ta obsahuje identifikační údaje žadatele o právní pomoc a druh poskytnuté služby a její rozsah. Evidence je vedena v souladu s ochranou osobních údajů.

Státní dohled nad poskytováním bezplatné právní pomoci v obou úrovních vykonává Ministerstvo spravedlnosti, které provádí státní dohled i na základě podnětů právnických nebo fyzických osob. Ministerstvo při výkonu státního dohledu prověřuje zákonnost postupu poskytovatele právní pomoci. Ministerstvo je při výkonu státního dohledu oprávněno provádět pravidelné kontroly poskytovatelů právní pomoci, nahlížet do spisů a listin, pořizovat si z nich výpisy a kopie, požadovat ve lhůtě, kterou stanoví, písemné vyjádření poskytovatele právní pomoci k věci, která je předmětem státního dohledu, požadovat ústní vysvětlení poskytovatele právní pomoci, popřípadě jeho zaměstnance k věci, která je předmětem státního dohledu, pokud písemné vyjádření není nutné nebo je nedostatečné, vstupovat do prostor, ve kterých se právní pomoc poskytuje po předchozím oznámení.

Ministerstvo je oprávněno nahlížet do spisů a pořizovat si z nich opisy a výpisy pouze v případě, je-li řízení, jehož se spis dotýká pravomocně ukončeno.

Poskytovatel právní pomoci je povinen ministerstvu při výkonu státního dohledu poskytnout požadovanou součinnost zasláním požadovaných listin ve lhůtě stanovené ministerstvem, poskytnout písemné vyjádření, dostavit se k podání ústního vysvětlení.

Dohled nad poskytováním právní pomoci dle tohoto zákona vykonává rovněž okresní soud, v jehož obvodu je poskytovatel právní pomoci zapsán v seznamu. Pro výkon dohledu okresního soudu platí obdobně ustanovení o kontrole ministerstvem. Okresní soud však může nahlížet do všech spisů bez omezení.

O výsledku kontroly bude vyhotoven zápis.

Podle závažnosti zjištěných nedostatků může být poskytovateli právní pomoci udělena písemná výtka, pokuta nebo v nejzávažnějších případech může být poskytovatel vyškrtnut z registru poskytovatelů právní pomoci.

III. ZPŮSOB PROMÍTNUTÍ VĚCNÉHO ŘEŠENÍ DO PRÁVNÍHO ŘÁDU

Navržené věcné řešení bude do právního řádu promítnuto přijetím **nového zákona o zajištění právní pomoci**, který zejména sjednotí dosavadní podmínky pro udělování této formy právní pomoci. V souvislosti s návrhem nového zákona bude třeba novelizovat

a) procesní právní předpisy

- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších právních předpisů: § 30,
- zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších právních předpisů: § 35; § 36 odst. 3,
- zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších právních předpisů: § 33,

b) zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších právních předpisů: § 18,

a to tím, že budou zrušena ustanovení, která by byla k navrhovanému novému zákonu duplicitní.

IV. ZHODNOCENÍ SOULADU NAVRHOVANÉHO ŘEŠENÍ S ÚSTAVNÍM POŘÁDKEM ČESKÉ REPUBLIKY

Navrhovaná úprava je zcela v souladu s ústavním pořádkem České republiky. Konkrétním zasaženým právním předpisem ústavní právní síly je Listina základních práv a svobod vyhlášená ve Sbírce zákonů po číslem 2/1993 Sb. Dotčeným ustanovením je čl. 37 odst. 2, který stanoví: „Každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení.“ V navrhovaném řešení je smysl, obsah a účel daného ustanovení plně promítnut, přičemž v žádném případě nedochází k zásahu do takto vymezeného ústavně garantovaného základního práva, pouze se zavádí přesné podmínky pro dodržení tohoto základního práva. Navrhovanou právní úpravou je toto ustanovení pouze konkretizováno tak, aby při jeho aplikaci nedocházelo k nejasnostem.

Navrhovaná právní úprava je v souladu i s příslušnými nálezy Ústavního soudu. Ústavní soud například v nálezu ze dne 3. prosince 2001 (č. j. IV. ÚS 561/01) konstatuje, že „Právo na právní pomoc zaručované čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod se vztahuje na všechny fáze řízení a nepochybně zahrnuje i právní pomoc při podávání opravných prostředků.“ Tuto skutečnost předkládaný návrh plně respektuje.

Klíčovým se v této oblasti jeví usnesení Ústavního soudu ze dne 17. března 1998 (č. j. III. ÚS 296/97), ve kterém soud mimo jiné stanoví, že byť nelze stávající právní úpravě z ústavního hlediska nic vytknout, přesto tento způsob přináší pro žadatele jisté obtíže. Ústavní soud dále stanoví, že „je totiž věcí státu, a nikoliv subjektivních představ žadatele o právní pomoc, za jakých podmínek a jakým způsobem je – i nemajetným žadatelům – poskytnutí právní pomoci zabezpečeno;“. Proto se navrhovaná úprava drží v co nejvyšší možné míře stávající úpravy a pouze kvalifikuje či zpřesňuje podmínky pro poskytnutí právní pomoci tak, aby se vyhnula možným obtížím.

V. ZHODNOCENÍ SOULADU NAVRHOVANÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY S MEZINÁRODNÍMI SMLOUVAMI, JIMIŽ JE ČESKÁ REPUBLIKA VÁZÁNA A SE ZÁVAZKY VYPLÝVAJÍCÍMI PRO ČR Z JEJÍHO ČLENSTVÍ V EVROPSKÉ UNII

1. Soulad navrhovaného řešení s mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána

Navrhované řešení je v souladu s Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod (publikovaná ve Sbírce zákonů pod číslem 209/1992 Sb.), zejména čl. 6. Například dle rozhodnutí ve věci Airey proti Irsku Evropský soud pro lidská práva konstatuje, že právo na spravedlivý proces obsahuje i právo na bezplatnou právní pomoc (dle soudu v určitých občanskoprávních kauzách), a to v případech, kdy se tato pomoc prokáže jako nezbytná k efektivnímu výkonu práva na spravedlivý proces. V této souvislosti soud zohledňuje zejména význam věci projednávané soudem pro žadatele, složitost případu a podmínku povinného právního zastoupení u soudu a schopnost žadatele o právní pomoc efektivně vykonávat své právo na přístup ke spravedlnosti. Tyto podmínky jsou navrhovanou právní úpravou zcela respektovány.

Mezi další požadavky kladené na systém státem zajišťované právní pomoci lze řadit povinnost žadatele prokázat majetkové a sociální poměry (rozhodnutí ESLP ve věci Croissant proti Německu) či možnost vyloučit z tohoto systému spory, které jsou neodůvodněné či

vedené svévolně (rozhodnutí ESLP ve věci Steward-Braddy proti Spojenému království). I tyto požadavky jsou navrhovaným řešením plně respektovány.

Vzhledem k rovnému postavení cizinců v přístupu k právní pomoci na náklady státu je navrhované řešení v souladu s Úmluvou o civilním řízení (publikována ve Sbírce zákonů pod číslem 72/1966 Sb.) a Evropskou úmluvou o předávání žádostí o právní pomoc (sdělení Ministerstva zahraničních věcí ve Sbírce mezinárodních smluv pod číslem 110/2000 Sb.).

Navrhované řešení je v souladu s Rezolucí (78) 8 o právní pomoci a poradenství přijaté Výborem ministrů 2. března 1978.

2. Soulad navrhovaného řešení se závazky vyplývajícími pro Českou republiku z jejího členství v Evropské unii

Závazky vyplývající pro Českou republiku z jejího členství v Evropské unii nijak nekolidují s poskytováním právní pomoci. Vzhledem k tomu, že dotčená právní úprava reflektuje i právní pomoc poskytovanou občanům členských států EU je navrhované řešení v souladu se směrnicí Rady 2003/8/ES, o zlepšení přístupu ke spravedlnosti v přeshraničních sporech stanovením minimálních společných pravidel pro právní pomoc v těchto sporech, jakož i nijak nekoliduje s rozhodnutím Komise č. 2004/844/ES, kterým se zavádí standardní formulář pro žádosti o právní pomoc, v souladu se směrnicí Rady č. 2003/8/ES o zlepšení přístupu ke spravedlnosti v přeshraničních sporech stanovením minimálních společných pravidel pro právní pomoc v těchto sporech.